

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง การจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ของบ้านพรสวรรค์ ตำบลช่วงเปา อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาลักษณะของความขัดแย้งในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าจอมทอง และเพื่อศึกษาปัจจัยและกระบวนการที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในพื้นที่ศึกษา รวมไปถึง เพื่อศึกษาประสิทธิภาพและผลของการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าจอมทอง และ เพื่อหาข้อเสนอแนะและแนวทางการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าจอมทอง การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ พบว่าเกิดจากปัจจัยความขัดแย้งที่หลากหลาย ทั้งที่เกิดจากภายในชุมชนเอง และปัจจัยภายนอกชุมชน โดยการเก็บข้อมูลจากกลุ่ม ชาวบ้าน กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าข้อมูลเพิ่มเติมจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาภาคสนาม รวมถึงการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก นำข้อมูลที่ได้มาทำการตรวจสอบแบบสามเส้า เพื่อให้ได้ข้อมูลตามสภาพจริง แล้วนำมาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้

5.1 สรุปผลการศึกษา

จากสภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ศึกษา พบว่าเป็นหมู่บ้านที่ได้แยกตัวมาจากหมู่บ้านอังกักษ์ ทำเลที่ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าจอมทอง ประมาณ กิโลเมตรที่ 3 -5 สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นป่าเต็งรัง และมีภูมิอากาศที่เย็นสบาย สภาพทางเศรษฐกิจประชากรส่วนใหญ่ของหมู่บ้านประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่การเปลี่ยนแปลงหลายด้าน โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ ทำให้ชาวบ้านเปลี่ยนมาประกอบอาชีพด้านการบริการส่งผลทำให้เกิดการขยายพื้นที่เพาะปลูกพืชและการต้องการทำเลที่ตั้งในการประกอบอาชีพของตน

5.1.1 ลักษณะของความขัดแย้งในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าจอมทอง

ผลการศึกษา พบว่า ลักษณะของความขัดแย้งที่ทำให้เกิดในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

วิวัฒนาการของความขัดแย้งในพื้นที่ มีขึ้นตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2527 – ปี พ.ศ. 2539 โดยมีลักษณะที่ว่าชาวบ้านที่อาศัยอยู่ก็ทราบว่าตนเองเป็นผู้บุกรุกที่เข้าไปอาศัยทำกิน แต่ก็ยังมีการประสานงานระหว่างทั้งสองฝ่ายเพื่อหาทางออกของปัญหาด้วยดีระหว่างกัน จนกระทั่ง ในปี

พ.ศ. 2539 ที่เป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งที่สร้างข้อสงสัยให้กับชาวบ้าน ทำให้เริ่มมีปฏิกิริยาต่อความขัดแย้งที่เกิดขึ้น โดยใช้วิธีการดำเนินการต่อสู้ เพื่อเรียกร้องถึงความยุติธรรม และผลประโยชน์ของตนเอง เป็นระยะเวลาที่ยาวนาน จนเกิดเป็นลักษณะความขัดแย้งในพื้นที่จนถึงปัจจุบัน และยังไม่สามารถหาข้อสรุปของการจัดการความขัดแย้งสำหรับปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ข้อพิพาทดังกล่าว ซึ่งทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา และค้นหาข้อเสนอแนะสำหรับการจัดการนั่นเอง

5.1.2 ปัจจัยและกระบวนการที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในพื้นที่ศึกษา

ผลการศึกษา พบว่า ปัจจัยและกระบวนการที่ทำให้เกิดความขัดแย้งในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เกิดจากสาเหตุสำคัญ ดังนี้

1) การขยายตัวของชุมชน ตำบลช่วงเป่าก็มีการขยายชุมชนอย่างต่อเนื่อง จะเห็นได้จากการเพิ่มจำนวนของหมู่บ้าน การขยายตัวของชุมชนนี้เป็นแรงกดดันจากภายในชุมชนให้มีการขยายพื้นที่เพื่อตั้งที่อยู่อาศัย จึงมีการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน สอดคล้องกับการศึกษาของ ณัฐวุฒิ พิมลัดดา (2551) ที่ได้ศึกษาความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้งของทรัพยากรป่าไม้ ในตำบลคอยแก้ว อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ที่พบว่าปัจจัยที่ทำให้เกิดความขัดแย้งมาจากความกดดันของการใช้ที่ดิน และการเพิ่มผลผลิตเชิงพาณิชย์

2) ภาวะทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะปัญหาด้านการครองชีพ ที่นับวันค่าใช้จ่ายยิ่งสูงขึ้น ปัจจัยนี้มีส่วนกระตุ้นทำให้ชาวบ้านขยายพื้นที่ทำกินของตนเอง เพื่อหวังว่าจะสามารถเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรและมีรายได้เพิ่มขึ้น สอดคล้องกับงานของ พฤกษ์ เถาวิล (2542) ที่ได้ศึกษาความขัดแย้งในการเข้าถึงพื้นที่ป่า ในจังหวัดลำพูน ที่พบว่า การขยายตัวของระบบตลาดทำให้ชาวบ้านมีความต้องการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ป่ามากขึ้น และงานของรัฐดิกันต์ ปันเปอะ (2542) ที่ศึกษาการแก้ไขความขัดแย้งในชุมชนชนบทภาคเหนือ ที่ระบุว่าปัจจัยด้านภาวะเศรษฐกิจและการครองชีพทำให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน

3) ระบบผลประโยชน์ เป็นปัจจัยที่มีส่วนผลักดันให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในพื้นที่จากการสัมปทานเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทำให้ทราบว่ามีกลุ่มผลประโยชน์ภายนอกชุมชน ได้แก่ นายทุนที่ต้องการพื้นที่เพื่อประโยชน์ด้านธุรกิจ เหมือนกับงานของ สนิท สมสร้าง (2544) ที่ศึกษาการก่อกวนที่อ้างอิงถึงความล้มเหลวของการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ชายแดน ที่พบว่า ปัจจัยด้านผลประโยชน์ทำให้ชาวบ้านก่อกวนเกี่ยวกับการลักลอบตัดไม้ และงานของ สมหวัง เรืองนิวัติชัย (2542) ที่ได้ศึกษาเงื่อนไขการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาวบ้าน ในจังหวัดแพร่ ที่พบว่าผลประโยชน์จากการทำไม้เถื่อนของนายทุนทำให้ป่าไม้ลดลง

4) การรักษากฎหมายที่ไม่เคร่งครัดของเจ้าหน้าที่ เนื่องจากจำนวนเจ้าหน้าที่ในพื้นที่มีน้อยจึงไม่สามารถป้องกันดูแลพื้นที่ป่าซึ่งมีอาณาเขตที่กว้างขวางได้ ประกอบกับการบังคับใช้กฎหมายที่ไม่เคร่งครัดทำให้ชาวบ้านไม่เกิดความเกรงกลัวจึงมีการบุกรุกหรือขยายพื้นที่ทำกินเข้าไปในเขตป่าอยู่เสมอ สอดคล้องกับงานของ สนิท สมสร้าง (อ้างแล้ว) ที่กล่าวว่าการไม่เข้มงวดของเจ้าหน้าที่ทำให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าชายแดน

5) การแทรกแซงจากปัจจัยด้านการเมือง ประเด็นความขัดแย้งระหว่างเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชาวบ้านในพื้นที่ศึกษาได้ดำเนินมาอย่างยาวนาน และในแต่ละเหตุการณ์ก็มักจะมีกลุ่มการเมืองเข้ามาแทรกแซงและช่วยเหลือชาวบ้าน ซึ่งกลุ่มการเมืองจากภายนอกที่เข้ามาช่วยเหลือชาวบ้านในการต่อสู้กับภาครัฐทำให้เจ้าหน้าที่รัฐไม่สามารถดำเนินการทางกฎหมายได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งยังทำให้ชาวบ้านสามารถที่จะปฏิเสธคำสั่งต่างๆ ของทางเจ้าหน้าที่ และคำสั่งของศาลที่สั่งบังคับคดีอีกด้วย สอดคล้องกับงานของ กิตติศักดิ์ รัตนกระจ่างศรี (2552) ที่ได้ศึกษา การจัดทำแนวเขตการใช้ที่ดินอย่างมีส่วนร่วมเพื่อจัดการความขัดแย้ง ในพื้นที่อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ที่พบว่า ปัจจัยด้านการเมืองจากองค์กรภายนอกมีผลทำให้เกิดความขัดแย้งในพื้นที่ และงานของ รัฐภูมิ ปางวัชรกร (2551) ที่ศึกษาศักยภาพและข้อจำกัดขององค์กรชุมชนชนปกาเกอญอในการจัดการข้อขัดแย้งที่ดินในเขตป่าอนุรักษ์ ที่พบว่า ปัจจัยด้านการเมืองของกลุ่มอนุรักษ์บนพื้นที่สูงที่ไม่เหมาะสม ทำให้เกิดปัญหาข้อขัดแย้งมากขึ้น

5.1.3 ประสิทธิภาพและผลของการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่า

จอมทอง

วิธีการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจอมทอง ระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและชาวบ้านบ้านพรสวรรค์ มีการใช้วิธีการต่างๆ เพื่อลดความขัดแย้งหรือลดความขัดแย้ง สรุปผลได้ดังนี้

1) วิธีการประนีประนอม วิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยวิธีนี้ เป็นการลดความตึงเครียดและการเผชิญหน้าระหว่างเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติงานกับชาวบ้านในพื้นที่ จำนวน 47 ราย ที่ถูกดำเนินคดี โดยกรมป่าไม้ได้ใช้วิธีการขอให้ศาลทำสั่งให้ชาวบ้านทำงานปลูกป่าชดใช้แทนค่าเสียหาย ซึ่งในปัจจุบันได้มีชาวบ้านจำนวน 12 ราย ที่ยอมรับการประนีประนอมและได้ทำงานปลูกป่าจนเกือบจะครบตามคำสั่งศาลแล้ว วิธีการประนีประนอม จึงเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ช่วยลดปัญหาความขัดแย้งในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาเรื่องการขาดแคลนที่ดินทำกินของประชาชนโดยรวมได้ เพราะยังมีชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่นๆ เข้ามาตั้งบ้านเรือนในหมู่บ้านพรสวรรค์เพิ่มขึ้นเป็น 62 ครัวเรือน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสนจัดการความขัดแย้งวิธีนี้ยังไม่สามารถ

แก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง ตรงกับ วันเพ็ญ สุภฤกษ์ (2528) การแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งเรื่องการใช้ น้ำสามารถแก้ปัญหาได้เนื่องจากชุมชนภาคเหนือชอบความประณีประนอมมากกว่าความรุนแรง ประกอบกับชุมชนมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติทำให้สามารถพูดคุยเจรจากันได้ สอดคล้องกับการศึกษาของเสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2540) ที่กล่าวว่า การประณีประนอมเป็นวิธีที่ใช้กันมากที่สุด โดยเป็นวิธีที่คู่ขัดแย้งลดความต้องการของตนเองเพื่อปัญหาคลลง

2) *การใช้อำนาจรัฐ* โดยหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้ง ซึ่งฝ่ายรัฐมีการแก้ปัญหาทั้งการเจรจาของความร่วมมือให้ชาวบ้านหยุดการขยายพื้นที่เข้าไปในเขต ป่ามากขึ้น และวิธีประณีประนอมปัญหาเพื่อลดความขัดแย้ง เพื่อหาแนวทางร่วมกันในการยุติ ปัญหา แต่พบว่าไม่สามารถหยุดการบุกรุกพื้นที่ของชาวบ้านได้ จึงทำให้เจ้าหน้าที่รัฐใช้การบังคับ ใช้กฎหมายอย่างเด็ดขาดทั้งการดำเนินการจับกุมชาวบ้านและส่งเรื่องฟ้องต่อศาล ซึ่งทำให้เกิดการ หยุดการบุกรุกของชาวบ้านได้ แต่การจัดการโดยใช้อำนาจรัฐจัดการก็ยังไม่สามารถจัดการความ ขัดแย้งได้อย่างถาวร ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ยศ สันตสมบัติ (2542) ที่กล่าวว่า ความขัดแย้ง และการแย่งชิงทรัพยากรที่มีแนวโน้มรุนแรงขึ้น ความให้ชุมชนปรับตัวและมีการร่วมมือกันเพื่อ นำไปสู่การจัดการทรัพยากรร่วมกันของคนในชุมชน และ สนิท สมร้าง (อ้างแล้ว) ที่พบว่า การบังคับใช้กฎหมายของเจ้าหน้าที่รัฐในการดูแล ปรามปรามผู้ลักลอบตัดไม้ ไม่สามารถกระทำ ได้ อย่างมีประสิทธิภาพเนื่องจากข้อจำกัดด้านกำลังเจ้าหน้าที่มีน้อย

5.1.4 ข้อเสนอแนะและแนวทางการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ

ป่าจอมทอง

การผลการศึกษาลักษณะความขัดแย้ง ปัจจัยและกระบวนการที่ทำให้เกิดความ ขัดแย้ง รวมถึงประสิทธิภาพและผลของการจัดการความขัดแย้ง ของบ้านพรสวรรค์ ตำบลช่วงเปา อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ทำให้ผู้วิจัยได้ทราบข้อเสนอแนะและแนวทางการจัดการความ ขัดแย้งในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าจอมทอง ซึ่งประมวลได้ทั้งสิ้น 3 ระดับ คือ

1) *ข้อเสนอแนะและแนวทางการจัดการความขัดแย้งเชิงนโยบาย* ที่ภาครัฐต้องมึ การจัดสรรที่ดินให้มีความเหมาะสม โดยการวางแนวทางการจัดการที่ดินที่อาจใช้แนวทางของ โฉนดชุมชนเข้ามาแก้ไขปัญหา หรือการเช่าพื้นที่สวนป่าในกรณีที่ดินที่รัฐไม่สามารถจัดการที่ดินเป็น โฉนดชุมชนได้

2) *ข้อเสนอแนะและแนวทางการจัดการความขัดแย้งเชิงพื้นที่* ต้องมีการประสาน ความร่วมมือระหว่างกันทั้งสองฝ่าย ในการที่จะกำหนดเขตป่าสงวนแห่งชาติให้มีความชัดเจน โดยการแสดงอาณาเขต เช่น การทำป้ายประกาศ การปักหลักเขต หรือหมุด เป็นต้น เพื่อไม่ให้มีการ

บุกรุกเพิ่ม นอกจากนี้ยังต้องมีการวางแผนการใช้พื้นที่ให้คุ้มค่าและสร้างสรรค์ และมีความสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ป่าดั้งเดิม

3) ข้อเสนอแนะและแนวทางการจัดการความขัดแย้งเชิงปฏิบัติ โดยการประชุมเพื่อแสวงหาการจัดการความขัดแย้ง โดยจะทราบข้อเท็จจริงว่าเป็นอย่างไร มีปัญหาอย่างไร สาเหตุมาจากอะไร ความต้องการของแต่ละฝ่ายเป็นอย่างไร และวิธีการที่จะแก้ปัญหาอะไรบ้าง เพื่อให้มีมติที่ประชุมออกมา หรือการออกกฎระเบียบที่ทำให้ทุกฝ่ายยอมรับได้ โดยการกำหนดกฎระเบียบที่ถูกต้อง กำหนดขึ้นจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่จริง และการเลือกตัวแทนของแต่ละฝ่ายเพื่อเป็นผู้หาข้อสรุปในกรณีที่มีข้อขัดแย้งจะช่วยให้การประชุมหรือเพื่อแก้ปัญหาได้ง่ายขึ้นและไม่ทำให้ปัญหาเกิดการบานปลาย รวมทั้งจะทำให้สามารถช้อยุติ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่รวดเร็วขึ้น

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษาการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ป่าจอมทอง ของบ้านพรสวรรค์ ตำบลช่วงเปา อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ที่ศึกษาถึงลักษณะความขัดแย้ง ปัจจัยและกระบวนการที่ทำให้เกิดความขัดแย้ง รวมถึงประสิทธิภาพและผลของการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยพบว่า การจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ในช่วงระยะเวลาเริ่มแรกของการเกิดความขัดแย้ง ได้ใช้แนวทางการแก้ไขโดยอาศัยวิธีการประนีประนอม ตามรูปแบบที่อาศัยความเป็นเหตุเป็นผล โดยที่ชาวบ้านมีการตอบสนอง และมีความสนใจเข้าร่วมในกระบวนการเปลี่ยนแปลงนั้น เพราะว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลกับพวกเขาในด้านบวก ที่ชาวบ้านเชื่อว่าจะทำให้สามารถอาศัยอยู่ในพื้นที่เดิมได้ โดยมีการประสานงานระหว่างกันทั้งสองฝ่ายในการหาทางแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้มีการแจ้งให้ชาวบ้านเข้าไปยื่นเอกสารขออนุญาตใช้ประโยชน์ในพื้นที่ทำกิน ซึ่งในช่วงเวลาดังกล่าวนี้เอง ชาวบ้านก็ให้ความร่วมมือในการยื่นขอทำประโยชน์ในพื้นที่ทำกิน ปัญหาความขัดแย้งที่มีในช่วงเวลาดังกล่าวจึงไม่เกิดการต่อต้าน และความรุนแรงนัก เหมือนกับการศึกษาของอภิญา จันทรอิน (2547) พบว่าชุมชนมีการจัดการความขัดแย้งแบบประนีประนอมโดยอาศัยความสัมพันธ์ทางระบบเครือญาติ และใช้การไกล่เกลี่ยระหว่างคู่ขัดแย้งโดยอาศัยผู้อาวุโสหรือผู้นำในชุมชน

แต่เมื่อเกิดจุดเปลี่ยนของความขัดแย้งขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2539 ที่มีกลุ่มคนอีกกลุ่มเข้ามาแทรกแซง ทำให้เกิดเป็นประเด็นปัญหาขึ้นอีกครั้งในช่วงระยะเวลาดังกล่าว แต่ความรุนแรงยังไม่เกิดขึ้นเนื่องจากชาวบ้านยังมั่นใจในการแก้ไขปัญหาของภาครัฐ และยังคงตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในแง่บวกอยู่ จนกระทั่งเมื่อชาวบ้านเริ่มรู้สึกถึงความไม่ไว้วางใจในการแก้ไขปัญหาของทางเจ้าหน้าที่ป่าไม้ก็อีกต่อไป โดยหลังจากที่เข้ายื่นขอทำประโยชน์ในพื้นที่ทำกินแล้ว ชาวบ้านก็

ยังไม่สามารถเข้าอยู่อาศัยในพื้นที่ได้ และไม่มีควมคับหน้าใดๆ ในการดำเนินการดังกล่าว จึงทำให้ชาวบ้านเกิดการต่อสู้โดยวิธีการต่างๆ เช่น การยื่นหนังสือร้องเรียนต่อภาครัฐในหน่วยงานอื่น หรือร้องขอความช่วยเหลือจากองค์กรอิสระ เป็นต้น จากจุดนี้เองทำให้ผู้วิจัยอภิปรายผลได้ว่า ถ้าหากชาวบ้านคิดว่าการเปลี่ยนแปลงนั้น ไม่ได้เกิดขึ้นจริงแล้ว ชาวบ้านย่อมจะแสดงพฤติกรรมในเชิงต่อต้านและขัดขวางกับการเปลี่ยนแปลง ที่เป็นความต้องการของอีกฝ่าย นั่นเอง ซึ่งจากผลการศึกษา นี้เองก็เป็นที่ไปตามรูปแบบที่อาศัยความเป็นเหตุเป็นผลที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น และเป็นการตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงในด้านลบอีกด้วย ซึ่งทำให้ปัญหาความขัดแย้งไม่ยุติลง และประสิทธิภาพและผลของวิธีการจัดการความขัดแย้งที่ใช้ในช่วงระยะเวลาแรกไม่ประสบผลสำเร็จ ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งนี้

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังสามารถอภิปรายได้ว่าการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ศึกษายังมีรูปแบบการเปลี่ยนแปลงโดยใช้อำนาจเกิดขึ้นด้วย โดยหลังจากที่ชาวบ้านเริ่มมีการต่อสู้ และพฤติกรรมต่อต้าน เจ้าหน้าที่ป่าไม้จึงได้เปลี่ยนวิธีการจัดการกับความขัดแย้งโดยใช้อำนาจกฎหมาย เพื่อบีบบังคับให้ชาวบ้านออกไปจากพื้นที่แทนวิธีการประนีประนอมไกล่เกลี่ย ซึ่งก็สอดคล้องกับรูปแบบดังกล่าวข้างต้นที่ว่า รูปแบบนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะบีบบังคับให้อีกฝ่ายยอมรับซึ่งการเปลี่ยนแปลง โดยใช้ความกดดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการใช้กำลัง กฎหมาย แต่สำหรับในพื้นที่นี้ ผู้วิจัยมองว่าการเปลี่ยนแปลงโดยการใช้อำนาจดังกล่าวเป็นไปได้น้อย เนื่องจากมีปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ซึ่งได้แก่ การต่อสู้โดยชาวบ้าน และกลุ่มบุคคลผู้ซึ่งต้องการผลประโยชน์แอบแฝงเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย จึงทำให้วิธีการใช้อำนาจดังกล่าว กลับทวีความขัดแย้งในพื้นที่มากขึ้น จากสถานการณ์ความขัดแย้งในปัจจุบันที่ผู้วิจัยพบจากการศึกษานั้นเอง

แต่จากผลการศึกษาการใช้อำนาจทางกฎหมายบีบบังคับให้ชาวบ้านออกไปจากพื้นที่ ไม่ได้เป็นหนทางที่จะสามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่กลับสร้างความไม่พอใจและทวีความขัดแย้งขึ้น ซึ่งจะเห็นได้จากการศึกษาในลักษณะความขัดแย้งของสถานการณ์ในปัจจุบัน เช่น การศึกษาของ กริมมกล มัทธนะวิศัลย์ (2543) พบว่า หากรัฐใช้อำนาจในการจัดการปัญหาความขัดแย้งจะเกิดการต่อต้านจากชาวบ้าน เช่น การปฏิเสธอำนาจรัฐ การให้ความชอบธรรมกับอำนาจท้องถิ่น และการใช้ความเชื่อด้านประวัติศาสตร์ชุมชนเพื่อต่อสู้กับอำนาจรัฐ และการศึกษาของรัฐภูมิ ปางวัชรกร (2551) ที่พบว่า การใช้อำนาจรัฐในการจัดการทรัพยากร โดยไม่ได้มีการสำรวจสภาพพื้นที่แต่มีการออกกฎระเบียบในการจัดการส่งผลทำให้ชาวบ้านถูกกีดกันออกจากป่าและกลายเป็นผู้ที่ต่อต้านอำนาจรัฐในที่สุด แต่เมื่อมองย้อนกลับไปในช่วงแรกที่เกิดปัญหาความขัดแย้งขึ้นที่ทั้งของฝ่ายเลือกที่จะใช้วิธีการประนีประนอม ผลจากการศึกษาการจัดการในช่วงระยะเวลาดังกล่าว นับได้ว่ามีประสิทธิภาพที่ดีพอสมควรในการจัดการความขัดแย้งมิให้เกิด

ความรุนแรงขึ้น และก็จะประสบผลสำเร็จได้ ถ้าหาก ไม่มีปัจจัยภายนอกคั่งที่ผู้วิจัยศึกษาเข้ามาแทรกแซง ทำให้เกิดกระบวนการความขัดแย้งในประเด็นอื่นขึ้น และจากความไม่เชื่อใจในการแก้ไขปัญหาล่าช้าของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะในแนวทางการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติอื่นๆ ที่มีมากมายอยู่ในทั่วประเทศที่อาจมีการเกิดการบุกรุกของชาวบ้านขึ้น โดยอาจใช้เป็นแนวทางหนึ่งในการแก้ไขสำหรับเจ้าหน้าที่ของภาครัฐเอง และสำหรับตัวชาวบ้านในพื้นที่ ดังนี้คือ

1) เจ้าหน้าที่รัฐควรมีการกำหนดเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติให้ชัดเจน และควรมีป้ายที่แสดงเขตพื้นที่ป่าให้แน่นอน และแจ้งเตือนให้ชาวบ้านที่อยู่รอบๆ พื้นที่ป่าให้ทราบถึงโทษของผู้ที่บุกรุกพื้นที่ป่า และเข้าดำเนินการตรวจสอบกฎเกณฑ์ของชาวบ้านผู้มีสิทธิอยู่อาศัยในมีความเหมาะสมในสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เพื่อที่จะได้จัดสรรพื้นที่กับชาวบ้านที่มีความเดือดร้อนที่แท้จริง และติดตามการดำเนินงานเพื่อการแก้ไขปัญหอย่างจริงจัง และสร้างความเชื่อมั่นในการแก้ไขปัญหากับชาวบ้าน

2) สำหรับชาวบ้าน ควรมีการยอมรับที่จะเข้าไปอยู่อาศัยในพื้นที่ ที่เจ้าหน้าที่รัฐได้จัดสรรไว้ให้ และประสานความร่วมมือระหว่างทั้งสองฝ่าย และปกป้องพื้นที่ เพื่อมิให้กลุ่มผู้แสวงหาผลประโยชน์เข้ามาแทรกแซง เพื่อใช้ตัวเองเป็นเครื่องมือในการตัดทวงผลประโยชน์ โดยให้ข้อมูลที่ไม่เป็นความจริงเพื่อให้ต่อสู้กับภาครัฐ

ผู้ที่เกี่ยวข้องในภาครัฐอาจจะใช้รูปแบบของวิธีการแบบผสมผสานตามความเหมาะสม (Appropriately Integrated Approaches) ตามแนวทางของ R. Chin and K.D. Benne (1976, อ้างใน อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์, 2545) ที่เป็นยุทธวิธีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม โดยมีการวางแผนอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการกับปัญหา เพื่อให้เกิดการยอมรับ จนเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านทัศนคติ ความเชื่อ ค่านิยมและพฤติกรรมได้ โดยอาจนำแนวคิดการใช้รูปแบบผสมผสานของรูปแบบการใช้เหตุและผล และรูปแบบการใช้อำนาจ ที่จะให้ผลดีในการเปลี่ยนแปลงควรอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญ เพื่อให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมคิดริเริ่ม วางแผน และร่วมดำเนินการ แบ่งปันผลประโยชน์ที่ปรากฏในรูปแบบต่างๆ ทั้งนามธรรมและรูปธรรมระหว่างทั้งสองฝ่าย คือ ภาครัฐ และชาวบ้าน ที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จะรู้สึกรับผิดชอบในการจัดการกิจกรรมที่เกิดขึ้นด้วยความเต็มใจ และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของอย่างเต็มที่ เป็นผลสอดคล้องกับแนวคิดของอานันท์ กาญจนพันธ์ (2544) ที่กล่าวว่า การจัดการความขัดแย้งสามารถใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วมทำให้กระบวนการแก้ไขปัญหามีเป็นรูปธรรมมากขึ้น เช่น การเปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีสิทธิในการเข้าถึงและจัดการร่วมกับรัฐ และงานของชัยพันธ์ ประภาสวัต (2545) ที่กล่าวว่าควรมีการพัฒนาศักยภาพให้ชาวบ้านแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งและการ

จัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกัน และผู้วิจัยเห็นว่าจากแนวความคิดนี้เอง การจัดการป่าชุมชน จึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่เป็นทางเลือกให้กับการแก้ไขปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติอื่นๆ แต่ก็ต้องอยู่ภายใต้การคัดเลือกชาวบ้านผู้มีเกณฑ์ที่จะอาศัยอยู่อีกที่หนึ่ง เพื่อหลีกเลี่ยงผู้แสวงหาผลประโยชน์แอบแฝงที่จะเข้ามาแทรกแซงกับชาวบ้านผู้ที่มีความเดือดร้อนและต้องการพื้นที่ทำกินจริง และรัฐก็ยังถือว่าเป็นเจ้าของและสามารถดูแลในพื้นที่ดังกล่าวได้อยู่ ซึ่งก็จะไม่ถูกกล่าวหาว่าละเว้นจากการปฏิบัติหน้าที่นั่นเอง

5.3 ปัญหาและอุปสรรคในการศึกษา

- 1) ข้อมูลสถิติด้านประชากร ของหมู่บ้านพรสวรรค์ไม่มี เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่ตั้งขึ้นใหม่และมีปัญหาเรื่องการบุกรุกที่ป่า ประกอบ การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยต่างๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527-2553 พบว่าข้อมูลมีการคาดเคลื่อนไม่ตรงกัน
- 2) การสัมภาษณ์ พบว่าบางครั้งชาวบ้าน ไม่สามารถจดจำข้อมูลที่เป็นสถิติตัวเลขได้ทำให้ผู้วิจัยต้องมีการประมาณค่าตัวเลขด้วยตนเอง ประกอบกับการสัมภาษณ์ชาวบ้านบางคนไม่มีเวลาให้กับผู้วิจัยเนื่องจากต้องรีบไปทำภารกิจทำให้ข้อมูลบางอย่างขาดหายไป หรือได้ไม่ครบถ้วน
- 3) การเข้าสำรวจพื้นที่ซึ่งอยู่ไกลประกอบกับผู้วิจัยทำงานประจำการเข้าพื้นที่จึงไม่สามารถเข้าได้บ่อยครั้งตามที่ตั้งใจไว้ หรือบางครั้งหากจะต้องติดต่อกับส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยก็ต้องลงงานเพื่อมาเก็บข้อมูลในพื้นที่ ทำให้ค่อนข้างใช้เวลาในการรวบรวมข้อมูลมาก

5.4 ข้อเสนอแนะในการแก้ไขความขัดแย้งในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติอื่นๆ

จากผลการศึกษา การจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติจอมทอง ผู้ศึกษามีข้อเสนอแนะในการจัดการความขัดแย้งสำหรับชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่รัฐดังต่อไปนี้

- 1) การปฏิรูปที่ดินอย่างเป็นระบบ ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาการขยายตัวของชุมชน การไม่มีที่ดินทำกิน และสถานะเศรษฐกิจ ทำให้ชาวบ้านต้องบุกรุกพื้นที่ป่าสงวน ดังนั้น แนวทางด้านจัดการที่ดินควรจะต้องให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ กลุ่มชาวบ้านที่เดือดร้อน และหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ร่วมหารือในการปฏิรูปที่ดิน เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมทั้งสองฝ่าย
- 2) จัดทำพื้นที่เขตป่าสงวนแห่งชาติใหม่ ปัญหาอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าของรัฐเสมอมา เนื่องจากแนวคิดการจัดการของรัฐที่เป็นผู้มีสิทธิในการจัดการทรัพยากรแต่เพียงฝ่ายเดียว ประชาชนในพื้นที่ ไม่มีสิทธิในการจัดการพื้นที่ แนวคิดการจัดการทรัพยากรแนวทางนี้ ได้มีนักวิชาการหลายคนเห็นว่าไม่สามารถแก้ปัญหาการจัดการ

ทรัพยากรธรรมชาติได้ รัฐควรให้สิทธิ์ชาวบ้านเข้าร่วมในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ของตนซึ่งงานวิจัยหลายชิ้นที่แสดงให้เห็นถึงพลังของชุมชนที่สามารถเข้าไปจัดการทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น อานันท์ กาญจนพันธ์ (2544) ที่กล่าวว่า แนวทางการจัดการความขัดแย้ง ควรเปิดโอกาสให้ชาวบ้านมีสิทธิในการเข้าถึงและจัดการร่วมกับรัฐ

3) การจัดตั้งป่าชุมชนในพื้นที่ แนวทางการการแก้ปัญหาในรูปแบบนี้ตรงกับความต้องการของชาวบ้านในพื้นที่ ซึ่งต้องการให้มีการจัดตั้งป่าชุมชนขึ้นและให้ชาวบ้านเข้าไปจัดการดูแลทรัพยากรป่าไม้ และร่วมบริหารจัดการภายใต้กฎระเบียบขององค์กรท้องถิ่น เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบลช่วงเปา เป็นต้น โดยชาวบ้านเชื่อว่าจะสามารถจัดการปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติได้ สอดคล้องกับของ ชูศักดิ์ วิทยากัด (2531) ที่ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในบริเวณลุ่มแม่น้ำปิงตอนบน พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นสนับสนุนแนวทางการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในลักษณะของป่าชุมชน เพราะต้องการมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์และรักษาป่าไม้ที่มีอยู่ในชุมชนของตนเอง

5.5 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

การศึกษารั้งต่อไปควรมีการเพิ่มเติมประเด็นการศึกษาดังต่อไปนี้

1) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เนื่องจากกรณีศึกษาในครั้งนี้ แม้จะเป็นการศึกษาที่เน้นถึงการค้นหาสาเหตุ และปัจจัยที่ทำให้เกิดความขัดแย้งเรื่องการบุกรุกที่ดินซึ่งเกิดจากคู่พิพาทระหว่างรัฐกับชาวบ้านในพื้นที่ รวมทั้งวิธีการจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในพื้นที่ แต่มิได้ศึกษาถึง องค์กรต่างๆที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งการศึกษาวิธีการต่อสู้ของชาวบ้านซึ่งได้อาศัยปัจจัยทางการเมือง และองค์กรอื่นๆนอกชุมชน ถึงแม้ว่าการศึกษาในครั้งนี้ผู้วิจัยจะมีการกล่าวถึงองค์กรต่างๆ อยู่บ้าง แต่ผู้วิจัยคิดว่า น่าจะมีองค์กรอื่นที่มีส่วนในการช่วยเหลือชาวบ้าน โดยข้อจำกัดด้านเวลา การลงพื้นที่ ทำให้ผู้วิจัยไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มองค์กรเหล่านี้มากนัก

2) ประเด็นบทบาทความร่วมมือระหว่างองค์กรของรัฐ เนื่องจากในการในพื้นที่มีองค์กรของรัฐที่เป็นผู้เข้ามาไกล่เกลี่ยหรือเป็นผู้ประสานความร่วมมือ ระหว่างองค์กรของรัฐด้วยกัน ซึ่งในการศึกษารั้งนี้ได้พบว่า มีองค์กรของรัฐหลายองค์กรที่เข้ามาช่วยเหลือชาวบ้าน แต่ผู้วิจัยไม่ได้ศึกษาในเชิงว่าสามารถร่วมมือในการจัดการปัญหาแบบประสานความร่วมมือกันได้หรือไม่ มีข้อจำกัดในการทำงานอย่างไร เพื่อจะเป็นประโยชน์ในการจัดการปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่อื่นต่อไป

3) การสร้างเครือข่ายของชาวบ้าน ในการศึกษาครั้งนี้ได้มีการศึกษาเครือข่ายของชาวบ้านส่วนหนึ่งแต่ไม่ได้ศึกษาละเอียดมากนัก ดังนั้นควรจะเพิ่มเติมในส่วนการสร้างเครือข่ายของชาวบ้านในพื้นที่ เพื่อใช้ในการอธิบายปรากฏการณ์และวิธีการต่อสู้เรียกร้อง รวมทั้งจะสามารถนำมาใช้ในการรวมกลุ่มเพื่อจัดการทรัพยากรธรรมชาติต่อไปด้วย

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved